

Юрій Юрійович Кондуфор залишив після себе світлі спогади як людина, що зробила багато доброго для науки й мистецтва в Україні, для окремих представників цих галузей діяльності. У той час немало партійних діячів його рангу не могли похвалитися таким, роблячи більше неприємностей, ніж добра.

Незважаючи на те, що Юрій Юрійович займав високу посаду завідуючого відділом науки та культури ЦК Компартії України, тобто мав складну й відповідальну роботу ідеологічного напрямку, він був людиною доступною, демократичною. Можливо, сам того не помічав, але був демократом. Іноді Юрій Юрійович дозволяв собі висловлювати критичні оцінки й зауваження щодо сучасного йому стану в країні, політиці, на адресу деяких діячів. Мабуть, це не дуже подобалося високому керівництву. Очевидно, саме “вільнодумство” Юрія Юрійовича спричинило його усунення з ЦК партії та переведення до Київського університету на посаду завідуючого кафедрою (1968 р.), а згодом (1973 р.) і декана історичного факультету. Посада директора Інституту історії Академії наук УРСР, яку Юрій Юрійович одержав після університету, у якійсь мірі пом’якшила це виразне покарання.

Згадую його розквіт як державного діяча і не можу не відзначити, що дещо в його діяльності було для мене навіть дивним, але і радісним, бо подавало надію на справедливість і добро в жорсткій радянській системі. Коли Юрія Юрійовича змістили з посади в ЦК партії, мені й багатьом митцям дуже не вистачало його. Ми завжди зверталися до нього в складних ситуаціях за порадою, допомогою і він ніколи нам не відмовляв. Це було дуже відрадним.

Багато моїх знайомих керівників наукових та мистецьких установ відзначали його ненав’язливе керівництво, довіру професіоналам, невтручання у дріб’язкові питання. Він відповідав за головну лінію в роботі, даючи можливість проявити волю й ініціативу своїм “підопічним”. І це дуже імпонувало людям.

Мене доля звела з Юрієм Юрійовичем ще тоді, коли він не був киянином. Це сталося десь у 50-ті роки. Дуже добре пам’ятаю ту першу зустріч в Криму під час літньої відпустки. Ми з Юрієм Юрійовичем швидко знайшли контакт і часто проводили час разом. Завдяки спілкуванню з Юрієм Юрійовичем, який умів створювати невимушену обстановку з жартами, гумором, та відпустка була для мене пам’ятною і радісною.

Проїшов якийсь час і я був дуже здивований, коли одного разу, виходячи з дому, зустрів Юрія Юрійовича в нашому дворі. – “Що Ви тут робите?” – запитав я, грішним ділом подумавши, що він шукає мою квартиру. А він відповідає: “Я переїхав до Києва і тепер я твій начальник” (уже в цій відповіді відчувається стиль його розмови). Він отримав квартиру у будинку поруч мого (по вул. Володимирській) і я був приємно вражений, що матиму його своїм сусідом.

Наша дружба з часом міцніла, не зазнаючи якихось змін. Вона була щирою, безкорисливою. Ми завжди відчували приязнь один до одного.

Відкрита душа Юрія Юрійовича не терпіла фальші, хвастоців. Він був скромною людиною. Ніколи не хизувався ерудицією, хоч у певних ситуаціях його знання проявлялися виразно. Не хизувався і своєю участю у Вітчизняній війні.

З роками я переконався, що Юрій Юрійович неодмінно йшов назустріч людям, і коли міг допомогти – завжди допомагав, хоч йому самому це могло інколи зашкодити. У цьому зв’язку хочеться згадати одну подію, яка закарбува-

---

лася в моєму серці. Це був фактично подвиг Юрія Юрійовича, бо він узяв на себе відповідальність за людину, яка не вписувалася в рамки тоталітарного режиму. Маю на увазі видатного вченого, мого земляка, односельця, академіка Корній Товстюка. Йому не усміхалося просування в науці, якби не Юрій Юрійович. Корній Товстюк написав і повинен був захистити докторську дисертацію з питань фізики. Але це ніяк не проходило, дисертацію не приймали до захисту ряд років, бо його звинувачували в націоналізмі. Він залишався на окупованій території в Західній Україні і через це потрапив до категорії неблагонадійних. Не дивлячись на це, Юрій Юрійович зробив усе, щоб дозволити захист, і Товстюк захистив таку дисертацію, яка становила великий внесок в радянську науку. Його відкриття зацікавило навіть оборонну промисловість країни.

Невідомо, як би склалася й моя доля, якби не Юрій Юрійович. У моєму житті був великий мінус з погляду радянської дійсності – рідна сестра жила в Канаді. Вони з чоловіком переїхали туди в 1935 році (за п'ять років до возз'єднання Буковини з Україною) як економічні емігранти. І хоч політикою не займалися (вона – домогосподарка, він – робітник на залізниці), - вони були у чорній графі моєї біографії. Це була велика перешкода для мого професійного росту.

Юрій Юрійович поставився до ситуації зі мною з розумінням і довірою. Він відкинув всілякі політичні претензії й підозри і це допомогло мені спокійно працювати і жити.

Юрій Юрійович любив мистецтво, акторів, художників, розумів їх нелегку працю. Добре розбирався в літературі, шанував талановитих письменників, поетів, зокрема Дмитра Павличка та Івана Драча.

Щодо походження Юрій Юрійович мав такий родовід: батько – грек, мати – українка. Грецькі поселення і навіть міста, як відомо, були з давніх давен в Україні. Тому й нащадки давніх еллінів стали невід'ємною частиною українського народу. Саме прізвище КОНДУФОР, як пояснював Юрій Юрійович, означає грецькою мовою приблизно таке: “який іде з піснею”, “який несе пісню”. Хто знає, може десь у якихось потаємних генах збереглася любов до пісні, до мистецтва, що була у далекого предка Юрія Юрійовича.

І батько й мати Юрія Юрійовича були людьми з високими моральними якостями, і це повною мірою передалося їхньому синові.

Колись (це було після виходу фільму “Білий птах з чорною ознакою”) я запитав у Юрія Юрійовича: Чому в російській літературі й кінематографії спокійно і навіть із співчуттям показують білогвардійців, їх опір радянській владі, їхні переживання, тугу за батьківщиною в еміграції тощо, а в українській – тільки найменше намагання зрозуміти психологію неприйняття радянської дійсності викликає таку шалену критику і заперечення?

Юрій Юрійович відповів: Знаєш, білогвардійщина вже не становить загрози для СРСР, а прагнення до самостійності України – це реальна загроза.

Тоді висловлена ним думка здалась мені утопічною, а зараз я бачу справедливості цих слів.

Коли Юрій Юрійович завідував кафедрою в університеті, приїхала якась наукова делегація з Чехословаччини. У розмові з членами делегації Юрій Юрійович принагідно до висловленої кимось думки сказав: Усі ми під Богом ходимо”. Це було так несподівано і крамольно для всіх присутніх – і гостей і наших представників університету – що навіть пішов розголос по близьких до університету установах. Аякже, Кондуфор згадав Бога! Який вільнодумець!

Зараз у таку реакцію навіть важко повірити. Юрій Юрійович Кондуфор

був людиною гострого розуму й нестандартного мислення. Характерною для нього була також риса певною мірою іронічного ставлення до всього. Він міг висміяти будь-що і будь-кого. Прикриваючись жартами, міг сказати не завжди приємну правду і простим людям і сановитим високопосадовцям. Причому, саме останнім більше діставалось його критики. Хоча робив він це так тонко і доброзичливо, що критикований не міг ображатися. Наприклад, спізнюється на якийсь вечір запрошений високопосадовий начальник. Все товариство уже за столом, торжество розпочалося. Юрій Юрійович (а він часто бував тамадою і, треба сказати, чудовим тамадою) тут же проголошує приблизно такий тост: “Звичайно, якби не був тим-то, не займав такий високий пост, він би не спізнився. Але що поробиш – такі людські слабості. Та ми все-таки підніємо бокали і вип’ємо за нього”.

Перебуваючи в товаристві, він для кожного, чи то для того, кого знав давно, чи і для незнайомого, знаходив влучний епітет, дотеп. Де б не був він, ставало весело, розкуто. І однаково – чи тоді, коли обіймав високу посаду, чи тоді, коли пішов з неї. Зустріч Нового року в товаристві з Юрієм Юрійовичем завжди була веселою, радісною і завжди закінчувалася вранці. Сипалися дотепи, точилися цікаві розмови. Ніби зараз бачу його примружені усміхнені очі, що іскряться затаєною думкою і якоюсь непередбаченою витівкою. Саме так – хлопчачою витівкою. На це він був мастак.

Свої дотепи, гумор та іронію Юрій Юрійович не втрачав ніколи. Одного разу батько Юрія Юрійовича восени зі старим своїм товаришем відправилися провідати на Байковому цвинтарі могилки своїх дружин. Повертаючись з цвинтаря, вони так захопилися розмовами про новий проєкт Конституції, що обоє потрапили під трамвай, який їх добре поколошматив. Довелося полежати в лікарні.

Юрій Юрійович прокоментував це так зі своїм незмінним гумором: “Уявляєш, двоє старих так розговорилися про Конституцію, що не помітили трамвая. Трамвай там ходить так рідко, що потрапити під нього практично неможливо, – раз на годину. І не він наїхав на них. Вони “наїхали” на нього, вірніше “найшли”.

Зворушувала його любов до дочки Тані і потім особливо до внучки Сашеньки, яку він дуже балував – свідомо й незаперечно, що викликало невдоволення в Ніни Семенівни, дружини Юрія Юрійовича. Вона була теж самовідданою люблячою матір’ю і бабусею, але на виховний процес дивилася інакше.

У родинних питаннях Юрій Юрійович дотримувався добрих усталених традицій, не визнаючи ніяких “супер” чи “ультра”. Запам’ятався такий епізод. На весіллі в дочки Юрія Юрійовича співак Юрій Гуляєв (він тоді ще жив у Києві) виступив з тостом, у якому побажав молодятм такої любові, яка є між ним, Гуляєвим і його дружиною. Дружина так любить його, Юрія, що зустрічає з палицею, коли він повертається занадто пізно додому. Юрій Юрійович тут же підхопився з місця і з легкою іронією заперечив, що такої любові він не бажає, а хоче, щоб молодята любилися нормальні і щоб усе в них було нормальним у сім’ї.

У перші роки незалежної України, коли круто змінилася ідеологія, впали комуністичні ідеали, коли почався масовий вихід з Комуністичної партії, я теж зробив цей крок – залишив її ряди. Мені розповіли, як у присутності Юрія Юрійовича дехто різко критикував мій вчинок. Бачите, йому, Гнатюку, радянська влада дала все, а він, сякий-такий, вийшов з Компартії. Юрій Юрійович відповів на це: “Не чіпайте Гнатюка”. Як багато було сказано цією короткою фразою!

Юрій Юрійович глибоко розумів і по-своєму оцінював у нашій дійсності багато чого, але не завжди все міг і хотів висловити. Як шкода, що його вже немає серед нас...